

Просветитељство, век просвећености

Просветитељство или *просвећеност* формативна је епоха у европској култури између барока и романтизма, чији се временски оквири не подударaju у свим националним културама Европе; у културним метрополама, „законодавцима“ интелектуалних струјања (Француска, немачке земље, Енглеска) то је период од последњих деценија XVII века до Француске револуције (1789).

Просветитељство (пољ. Oświecenie, франц. Siècle De Lumières – „век посветљених“, нем. Aufklärung) заснива се на рационалистичкој филозофији и култу *разума* који, ослобођен свих стега, треба да буде светлост која обасјава пут ка спознаји истине о свету и човеку. Овај свеобухватни интелектуални покрет обухватао је како филозофију и уметност, тако и најширу сферу политике – уређење државе, успостављање хармоније између друштвених сталежа, побољшање животних услова сваког појединца...

Разум се сматрао средством, инструментом за постизање *знања*; само човек који поседује знање може постићи личну и изборити се за колективну *слободу*; знање и слобода услов су за личну и општу *срећу*. Отуд „св. тројство“ века просвећености: знање, слобода, срећа.

У средиште разумно уређеног друштва присталице просветитељства ставале су личну слободу појединца и грађанске слободе (у првом реду *једнакост*), што је с једне стране довело до Француске револуције, а са друге до јачања апсолутизма.

Тако је Француска револуција формулисала *основна људска права и слободе* и уградила их у темеље државе, промовисала идеју *републике* (наспрам монархији) и *парламентаризма* као аутентичне форме демократије. Сједињене Америчке Државе са својим уставом пример су успешно примењене политичке мисли века просвећености. Иако је сачувала институт монархије, Велика Британија са својим парламентаризмом развијала се у истом смеру. У ова три случаја може говорити о

секуларизацији државе под утицајем просветитељских идеја о њеном разумном уређењу – ради постизања среће сваког појединца.

Секуларизација државе није мимоишла ни традиционалне монархије у Европи, али оне су одабрале други пут: наметање разумног уређења „одозго“. Тако се у Средњој и Источној Европи говори о епохи „просвећеног апсолутизма“ и просвећеним монарсима који су спроводили ограничене реформе ради добробити (и среће!) својих поданика. То су били нпр. Фридрих II Велики у Пруској, Јосиф II у Аустрији (јозефинизам) или Катарина II Велика у Русији.